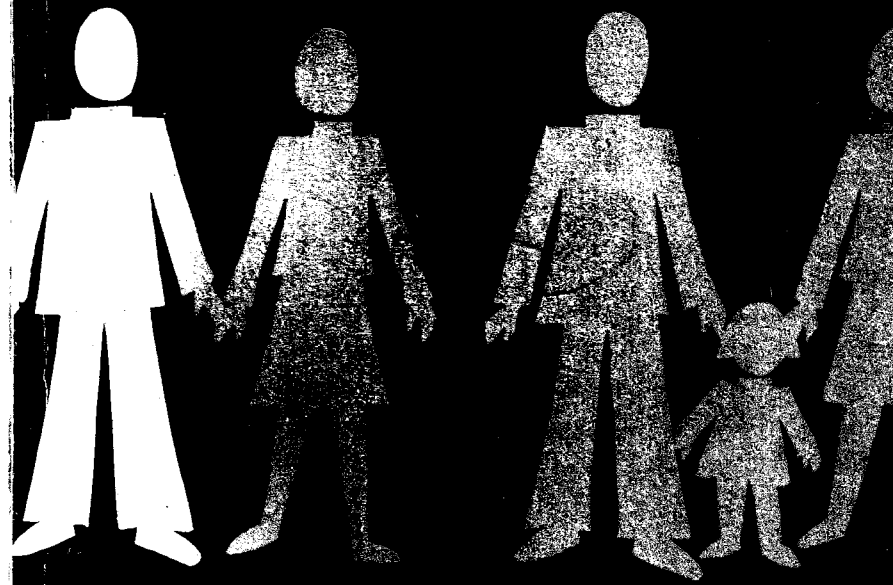

PAPIRLOSE

Papirløse Samlivsforhold
Et sat med Times og trykt i
Nørhaven Bogtrykkeri a/s, Viborg
Bogbinderarbejdet er udført af
Carl Niebels Bogbinderi, Odense
Bogomslag er tilrettelagt af Ib Jørgensen

ISBN 87 574 0680 4

Indhold

<i>Forord</i>	13
<i>I. Indledning</i>	17
1. Statistisk og sociologisk materiale om papirløse samlivsforhold	17
2. Antal og udbredelse	19
2.1. Antallet	19
2.2. Geografisk afgrænsning	20
2.3. Aldersfordelingen	21
2.4. Andre oplysninger	22
2.5. Afsluttende bemærkninger	23
3. Beskrivelse, definitioner m.v.	24
3.1. Indledende bemærkninger	24
3.2. Sociologiske og statistiske oplysninger ..	25
3.3. Forskellige typer samlivsforhold	28
4. Kollektiver	34
<i>II. Den juridiske regulering af de papirløse pars per- sonlige forhold</i>	36
1. Stiftelse og indhold	36
2. Kan ægteskabsbetingelserne anvendes ana- logt?	38
3. Den europæiske Menneskerettighedskonven- tion	40
4. Retten til navn	41
5. Indfødsret	42
6. Retten til ophold og arbejde i Danmark	43
6.1. Opholds- og arbejdstilladelse	43

6.2. Udvisning	44	1.2. Indfødsret	56
6.3. Udlevering	45	1.3. Skole m.v.	56
6.4. Flygtninge	45	1.4. Børne- og ungdomsforsorg	57
7. Retten til et hjem	45	1.5. Andre bestemmelser, der knytter retsvirkninger til forældremyndighed	57
7.1. Lejlighed	45	1.6. Nogle eksempler på ligebehandling af børn født i og uden for ægteskab	58
7.2. Trangsbeneficiet	46	2. Samlivsophævelse	58
8. Retten til rådgivning, praktisk bistand, omsorg m.v.	46	3. Retsstillingen efter dødsfald	60
9. Behandlingen af sygdom, indgreb i legemet samt umyndiggørelse og lavværgemål	47	3.1. Forældremyndighed og værgemål	60
9.1. Sindssyge	47	3.2. Arv og arveafgift	60
9.2. Sterilisation	48	3.3. Livsforsikring	61
9.3. Svangerskabsafbrydelse	48	3.4. Erstatning for tab af forsørger	61
9.4. Umyndiggørelse og lavværgemål	48	3.5. Efterindtægt og pension	61
10. Retsplejeregler	49	<i>IV. Den juridiske regulering af det papirløse pars økonomiske problemer .....</i>	<i>63</i>
10.1. Domicilspørgsmål	49	1. Indledende bemærkninger	63
10.2. Dørlukning, referatforbud	49	2. Privatretlige regler om samlivsforholdets økonomiske retsvirkninger	66
10.3. Forkyndelse	50	2.1. Indledende bemærkninger	66
10.4. Vidnepligt	50	2.2. Det økonomiske ansvar for familiens dagligliv under samlivet	68
10.5. Rettergangsfuldmagt	50	2.2.1. Underholdsudgifter	68
10.6. Habilitetsregler	51	2.2.2. Ansvar for husholdningsgæld og lign.	72
11. Strafferet og strafferetspleje	52	2.3. Underhold efter samlivets opløsning	74
12. Spørgsmål, der opstår i forbindelse med dødsfald	53	2.4. Økonomiske problemer, der særlig opstår i anledning af kortvarige samlivsforhold .	75
12.1. Transplantation, obduktion i lægevidenskabeligt øjemed	53	2.5. Formueordningen	80
12.2. Ligsyn, retslægelig obduktion	53	2.5.1. Rådighed og gældsansvar	80
12.3. Anmeldelse til skifteretten	54	2.5.2. Sameje	81
12.4. Begravelse og ligbrænding	54	2.5.2.1. Indledende bemærkninger	81
<i>III. Børn .....</i>	<i>55</i>	2.5.2.2. Det snævrere samejebegreb	83
1. Under samlivet	55	2.5.2.3. Det videre samejebegreb	88
1.1. Børneloven af 1960 og anden personretlig lovgivning	55		

2.5.2.4. Samvirke om erhverv	94
2.5.2.5. Sammenfattende bemærkninger om domspraksis	99
2.5.3. Aftaler m.v.	108
2.5.3.1. Indledende bemærkninger	108
2.5.3.2. Underholdsftaler under samlivet ..	111
2.5.3.3. Aftaler om underholdslignende ydel- ser, der først skal have virkning efter samlivets ophør	112
2.5.3.4. Aftaler om fælles- og samejeordninger	113
2.5.3.4.1. Indledende bemærkninger	113
2.5.3.4.2. Fællesejeaftaler	114
2.5.3.4.3. Samejeaftaler	115
2.5.3.5. Fuldmagtsaftaler	117
2.5.3.6. Aftaler om fælles erhverv. Arbejds- aftaler	117
2.5.3.7. Lån. Gældsbreve	118
2.5.3.8. Aftaler, der tilsigter at afværge opstå- else af sameje eller fremsættelse af økonomiske krav	120
2.5.3.9. Bristede forudsætninger, ugyldighed .	120
2.6. Den privatretlige sikring	124
2.6.1. Forsikring	124
2.6.1.1. Familieforsikring	124
2.6.1.2. Livsforsikring	125
2.6.1.3. Kollektive pensionsordninger	127
2.6.1.4. Ulykkesforsikring	129
2.6.1.5. Forsikringsaftalelovens § 85	129
2.6.2. Erstatning for tab af forsørger	130
2.7. Arv	132
2.8. Sammenfattende bemærkninger vedrøren- de afsnit 2	133
2.8.1. Almindelige problemer omkring privat- retlige tvister	133

2.8.2. Nogle hovedspørgsmål	135
2.8.3. Forslag til løsning af problemerne	136
3. Regler vedrørende det økonomiske opgør	137
3.1. Skifte	137
3.2. Retten til at indtræde i den anden parts retsstilling m.v.	140
4. Skatter og afgifter	141
4.1. Indledende bemærkninger	141
4.2. Særligt om gaver	145
4.3. Særligt om underholdsydelser	146
4.3.1. Beskatning hos modtageren	146
4.3.2. Fradragsret hos yderen	147
4.4. Arveafgift	149
5. Sociale og socialt begrundede ydelser	152
5.1. Indledende bemærkninger	152
5.2. Forsørgelsespligt mellem familiegruppens voksne medlemmer	153
5.3. Underholdshjælp („socialhjælp“)	155
5.3.1. Forsorgslovens og bistandslovens hoved- principper	155
5.3.2. Praksis efter forsorgsloven	156
5.3.3. Praksis efter bistandsloven	160
5.3.4. Afsluttende bemærkninger	162
5.4. Ydelser, der giver kompensation for ind- komstbortfald	165
5.4.1. Dagpenge	165
5.4.2. Ydelser, der dækker varig nedsættelse eller bortfald af arbejdsevnen. Efter- ladtepensioner	166
5.4.2.1. Folke- og invalidepension	166
5.4.2.2. Den sociale enkepensionslov af 1959 .	167
5.4.2.3. Ulykkesforsikring og Arbejdsmarke- dets tillægspension	168
5.4.2.4. Tjenestemandspension. Efterløn	169

5.5. Regler vedrørende børn	170	2.3.3. Optræden som ægtepar eller forlovet ..	200
5.5.1. Børnetilskud m.v.	170	2.3.4. Ikke gift med en anden (bigamiproble-	201
5.5.2. Betaling for benyttelse af børnehaver og		met)	201
andre daginstitutioner	173	2.3.5. Parter af samme køn	201
5.6. Betaling for hjemmehjælp	173	2.3.6. Fælles børn	202
5.7. Boligsikring	174	2.3.7. Samlivets varighed	203
5.8. Uddannelsesstøtte	174	2.3.8. Økonomisk fællesskab	203
5.9. Betydningen af dansk indfødsret	175	2.3.9. Økonomisk afhængighed	204
5.10. Almindelige bemærkninger om dyneløf-		2.3.10. Fællesskab på andre områder end det	
terproblemet, herunder i socialbedrage-		økonomiske	204
risager	177	2.4. Bevisproblemer	205
6. Lejligheden	180	2.5. Afsluttende bemærkninger	207
6.1. Indledende bemærkninger	180	3. Områder, hvor samliv ikke får retlig virkning	209
6.2. De samlevende parters indbyrdes forhold	181	3.1. Nogle hovedeksempler	209
6.3. Forholdet til udlejeren	182	3.2. Særligt om børnefamilierne	209
6.4. Boliganvisning	184	3.3. Tilfælde hvor indgåelse af ægteskab, men	
		ikke etablering af samlivsforhold medfø-	
		rer tab af en gunstig retsstilling	210
<i>V. Sammenfattende bemærkninger om hovedtræk-</i>		<i>IV. Afsluttende betragtninger .....</i>	<i>212</i>
<i>kene i dansk rets regulering af samlivsforhold ..</i>	<i>187</i>	1. Ægteskabets juridiske funktion i det danske	
1. Indledende bemærkninger	187	samfund	212
2. Områder, hvor samliv får retlig virkning	188	2. Ægteskabets socialpolitiske funktion	215
2.1. Ligestilling af par uanset civilstand	188	3. Ægteskabets planlægningsmæssige betydning .	215
2.1.1. Indledende bemærkninger	188	4. Hvorledes ønsker befolkningen, at parforhold	
2.1.2. Analogislutning	189	skal behandles i lovgivning m.v.?	217
2.1.3. Ægteskabslignende forhold	189	4.1. Ægteskab	217
2.1.4. Enlig forsørger	193	4.1.1. Parternes personlige forhold. Børn	217
2.1.5. Husstand	193	4.1.2. Det økonomiske fællesskab	218
2.1.6. Nærmeste m.v.	195	4.1.3. Forsørgelsen under ægteskabet	220
2.1.7. Tidligere gift og/eller fællesbørn	196	4.1.4. Forsørgelsen efter samlivets ophør	223
2.2. Tilnærmelsesvis ligestilling	196	4.1.5. Habilitetsregler og dermed beslægtede	
2.3. Kriterier for at tillægge samliv retlig rele-		bestemmelser	224
vans	198	4.1.6. Fordelingspolitik	225
2.3.1. Indledende bemærkninger	198		
2.3.2. Fælles bolig og seksuelt forhold	198		

4.1.7. Planlægning	226
4.1.8. Afsluttende bemærkninger	226
4.2. Papirløse samlivsforhold	227
5. Retspolitiske overvejelser	229
5.1. Er en målsætning nødvendig?	229
5.2. Kan man afskaffe regler, som tillægger ægteskab/samlivsforhold retsvirkninger? ..	230
5.3. Målsætningen for lovgivning om ægteskab/samlivsforhold	232
5.4. Ligestilling mellem ægteskab og samliv ..	233
5.4.1. Konkrete forslag	233
5.4.2. Hvad indebærer ligestilling?	234
5.4.2.1. Borgernes valgfrihed indskrænkes ..	234
5.4.2.2. Ligestilling vil medføre ændring af mange reglers indhold	235
5.4.2.3. Bevisusikkerhed	238
5.5. Reformforslag, der er beslægtet med ønsket om generel ligestilling	239
5.5.1. Afskaffelse af ægteskabet som retlig institution	239
5.5.2. Registrering	239
5.6. Konkrete særløsninger af de papirløses problemer	241
5.7. Afsluttende bemærkninger	242
<i>Forkortelser</i>	244
<i>Litteraturforkortelser</i>	244
<i>Yderligere litteratur</i>	244

Forord

Denne bog handler om de retlige problemer, som opstår omkring par – heterofile såvel som homofile – der har seksuelt samliv og fælles bolig uden at være gift med hinanden.

Derimod behandler jeg ikke andre samlivsforhold, som f.eks. husstandsfællesskab mellem forældre og voksne børn eller mellem søskende. Jeg anvender altså en snævrere afgrænsning end den, som man finder i Socialistisk Folkepartis forslag fra 1968 til lov om faste samlivsforhold. Her var det afgørende, om der var fælles bolig og husholdning, og om den ene af parterne havde bidraget til forsørgelsen af den anden og dennes børn, eller om parterne havde fælles børn. I motiverne fremhævedes det udtrykkeligt, at man også tænkte på f.eks. et økonomisk og boligmessigt fællesskab mellem søskende.

Afgrænsningen er valgt, fordi det er min opfattelse, – som hermed overlades sociologerne til efterprøvelse –, at de samlevende par, ligesom ægtepar, på adskillige vigtige og juridisk relevante punkter har et andet praktisk og økonomisk livsmønster end det, som man oftest finder i andre boligfællesskaber.

Noget andet er, at de regler, der i dag gælder for de samlevende par, ofte gælder for andre husstandsfællesskaber eller for andre grupper, som har et nært tilknytningsforhold uden at have boligfællesskab. Og en del – men ikke alle – af de reformer, der bør gennemføres, bør utvivlsomt dække en væsentlig videre kreds end de samlevende par.

Jeg har ikke behandlet kollektivernes forhold systema-

tisk, men deres juridiske problemer vil af og til blive berørt.

Med hensyn til de samlevende par benytter jeg en inddeling, som ikke hidtil er blevet anvendt i lovttekster eller i den foreliggende litteratur om papirløse samlivsforhold. Jeg sondrer mellem følgende grupper:

- 1) Par, der lever i egentlig ægteskabslignende forhold.
- 2) Par, der lever i prøveægteskab.

Hertil kommer to grupper, der samlever uden at opfylde kriterierne efter 1) og 2), nemlig:

- 3) Samboende par med økonomisk fællesskab.
- 4) Samboende par uden økonomisk fællesskab.

Inddelingen er nærmere beskrevet og begrundet i afsnit I.3.3. Det må dog understreges, at det ikke er min hensigt, at de papirløse par, som praktikerne møder i deres daglige arbejde, skal sættes i bås efter dette system. Men det er min opfattelse, at det både ved fortolkningen af nugældende retsregler og ved fastlæggelsen af nye bestemmelser er af praktisk betydning at holde sig for øje, at der eksisterer disse fire *hovedtyper* af papirløse par, selv om det af juridiske og/eller bevismæssige grunde ofte er vanskeligt med sikkerhed at henføre det enkelte par under en af hovedgrupperne.

Grundlaget for denne bog er det materiale vedrørende samlevende par, som jeg gennem en årrække, desværre ikke altid lige systematisk, har indsamlet, suppleret med vigtigt materiale (redegørelser fra ministerier), som Justitsministeriets Ægteskabsudvalg stillede til min rådighed i 1973, da jeg skulle udarbejde betænkningen Samliv og ægteskab (nr. 720/1974).

En række mere specielle emner, som er behandlet i Sam-

liv og ægteskab, er ikke medtaget i nærværende bog. Derimod er der sket en betydelig udvidelse af det stof, som angår parrenes formueretlige problemer. Endvidere har jeg lagt vægt på at fremdrage statistisk og sociologisk stof, som belyser de papirløse forholds karakter og udbredelse.

Det indsamlede materiale indbyder i høj grad til mere dybtgående videnskabelig behandling. Det ville imidlertid være en uhyre tidkrævende opgave, og fremstillingen i nærværende bog har derfor først og fremmest til hensigt at fremlægge det indsamlede materiale. Det er min opfattelse, at emnet har så stor praktisk betydning, at selv en fremstilling af denne begrænsede karakter har sin berettigelse.

Særlig når det drejer sig om samejeproblemerne, som bl. a. er belyst gennem nogle nyere utrykte domme, har der været en yderligere grund til mit valg af fremstillingsform. Det drejer sig her om et område, hvor selv de ledende specialister erkender, at der næppe kan opnås enighed om en række vigtige problemer, jfr. særlig forordet til Vagn Carstensens Fast ejendom i sameje og interessentskab (1974). På denne baggrund har jeg kun i meget beskedent omfang sat domspraksis i relation til de foreliggende teoretiske fremstillinger af samejeproblematikken, som jo også i første række tager sigte på samejeforhold, hvor der ikke foreligger det samme nære personlige forhold mellem samejeparterne som tilfældet er mellem papirløse par.

Jeg har modtaget oplysninger, bistand og gode råd fra så mange sider, at det er umuligt særskilt at takke hver enkelt. Det bør dog fremhæves, at det har været mig til stor nytte, at cand. polit. Dines Andersen og cand. jur. Anne Vibeke Bærentzen har stillet utrykte eksamensopgaver til min rådighed, Anne Vibeke Bærentzen tillige en del utrykte skifteretsdomme. Jeg er Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd taknemmelig for støtte i forbindelse med orlov i august 1976.

Forord

Der er kun andtagelsesvis medtaget materiale fra tiden efter 1. september 1976.

I. Indledning

1. Statistisk og sociologisk materiale om papirløse samlivsforhold

Samliv uden ægteskab er ikke nogen ny foreteelse i det danske samfund. Selv ikke i de perioder, hvor kønsligt forhold uden for ægteskabets faste rammer var strafbart – og det var det indtil straffeloven af 1930 – lykkedes det at gøre ægteskabet til den eneste samlivsform.

Statistisk materiale om disse samlivsforholds antal af samme karakter og sikkerhedsgrad som ægteskabsstatistikken findes af gode grunde ikke. Man kan ikke med blot tilnærmelsesvis nøjagtighed danne sig et skøn over, hvor hyppige de er, og hvor længe de varer.

Men der foreligger dog en del materiale, som belyser de papirløse forholds udbredelse og karakter. Her skal særlig fremhæves følgende materiale:

a) Mødrehjælpsinstitutionernes statistiske bearbejdelse af oplysningerne om deres klienter

Mødrehjælpens arbejdsområde var familier med børn under to år, og institutionerne havde kontakt med 85-90 % af alle ugifte mødre samt nær 20 % af alle familier i tiden omkring en børnefødsel. De efterfølgende oplysninger stammer først og fremmest fra A. Lieck: Papirløse ægteskaber belyst ud fra Mødrehjælpens erfaringer, Juristen og Økonomen 1974 s. 13-17.

b) Socialforskningsinstituttets ægteskabsundersøgelse

Instituttet foretog på foranledning af Ægteskabsudvalget af 1969 en undersøgelse af befolkningens viden om og holdning til ægteskabslovgivningen (i den efterfølgende tekst be-

I de seneste år er antallet af par, der lever sammen uden vielsesattest, steget betydeligt. Man må nu regne med, at mindst 300.000 personer – 150.000 par – har valgt papirløsheden frem for ægteskabet.

Jura for papirløse har derfor fået en betydning, som den ikke havde for blot 10 år siden.

De papirløses juridiske problemer opstår rent faktisk i alle dele af retssystemet. Det er derfor ikke blot udtryk for teoretisk-juridisk tidsfordriv, at bogen bevæger sig ind på så forskellige områder som indfødsretten, landbrugslovgivningen, konkursretten og den ny begravelseslov.

Adskillige af bogens afsnit angår spørgsmål, som ikke blot opstår i undtagelsestilfælde, men som er af praktisk betydning for store grupper af de papirløse par. Det drejer sig om emner som skatteret, lejeret, forsikring, arveret og arveafgiftslovgivning.

Det omfattende afsnit, der handler om formueforholdet mellem parter i papirløse samlivsforhold, kommer i særlig grad ind på deres mulighed for at ordne deres forhold ved aftaler samt på spørgsmålet om sameje med udgangspunkt i domsafgørelser, herunder nogle nyere utrykte.

På Sociallovgivningens område behandles bl.a. dyneløfterproblemer og Den sociale Ankestyrelses praksis i sager om kontanthjælp (socialhjælp) efter forsorgsloven og den nye bistandslov.